

Kraków, dn. 30 czerwca 2022 r.

OPINIA PRAWNA

sporządzona przez dr Igę Balos-Stoczewską i radcę prawnego dr Katarzynę Jasińską na zlecenie Stowarzyszenia Unia Literacka

Przedmiot Opinii

Niniejsza opinia prawna (dalej: „Opinia”) została sporządzona na zlecenie Stowarzyszenia Unia Literacka i ma na celu przedstawienie stanowiska opiniujących w przedmiocie oceny praktyk, polegających na rozpowszechnianiu podcastów w gatunku *true crime* (dalej: „Podcasty”) przedstawiających historie, będące przedmiotem opublikowanych uprzednio reportaży, najczęściej w formie książki, rzadziej artykułu (dalej: „Reportaż”).

Stowarzyszenie Unia Literacka (dalej: „UL”) przedstawiło opiniującym praktyki, stosowane przez osoby nagrywające i rozpowszechniające Podcasty. Opiniujące zapoznały się także z wybranymi materiałami w postaci opublikowanych reportaży oraz nagrań udostępnianych przez podcasterów (dalej: „Podcasterzy”, niezależnie od płci), przedstawiających przebieg wydarzeń, opisanych uprzednio w książce. Opiniujące kontaktowały się także z wybranymi autorkami i autorami tych reportaży (dalej: „Autor/ka” lub „Autorzy”) których tematyka, opis wydarzeń, samodzielnie odtworzony przez Autora/kę przebieg opowiedzianej historii oraz inne twórcze zabiegi literackie, zostały wykorzystane w ramach nagranych i rozpowszechnionych Podcastów. Podcasterzy nierzadko prowadzą działalność gospodarczą, osiągając przychody w związku z rozpowszechnianiem Podcastów przykładowo dzięki reklamom, otrzymują wynagrodzenie w modelu opartym o bezpośrednie wpłaty odbiorców, niektórzy z nich korzystają z popularności swojej i prezentowanych treści sprzedając produkty inne, niż treści audio/audiowizualne, nawiązujące jednak do podstawowej działalności Podcasterów.

Mimo, że Opinia koncentruje się na działalności Podcasterów, to zawarte w niej rozważania można odnieść do wszelkich przypadków rozpowszechniania treści zawartych w szeroko pojętej literaturze faktu przez podmioty, które nie zawarły z Autorem/ką (lub innym podmiotem uprawnionym) umowy w przedmiocie skorzystania z efektów jego pracy.

Rozważania czynione będą na podstawie następujących przepisów:

- I) ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.2021.1062 t.j. z dnia 2021.06.14, dalej „pr.aut.”);
- II) ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U.2020.1740 t.j. z dnia 2020.10.08, dalej „k.c.”);

III) ustawa z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U.2022.1233 t.j. z dnia 2022.06.09, dalej „u.z.n.k.”).

I. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych

1. Uwagi wstępne

Każdy przypadek tworzenia Podcastu po uprzednim zapoznaniu się z Reportażem należy oceniać indywidualnie, a okoliczności od których zależy naruszenie praw autorskich Autora/ki przedstawiamy poniżej. Zwracamy także uwagę, iż popularne przekonania na temat zakresu monopoli Autora/ki, nie mogą być traktowane jako uniwersalna obrona przed zarzutem naruszenia praw autorskich.

Nie jest zatem prawdą, że:

a) informacje nie są chronione prawem autorskim i należą do domeny publicznej, a więc Podcaster nie narusza żadnych praw Autora/ki;

b) informacje podane przez Autora/kę są dostępne za pośrednictwem materiałów urzędowych, takich jak, przykładowo, dokumenty znajdujące się aktach sądowych, a więc Podcaster nie narusza żadnych praw Autora/ki;

c) prawo autorskie chroni jedynie tekst napisany przez Autora/kę a ten jest modyfikowany przez Podcastera.

Powyższe nieprawdziwe konkluzje opierają się o uproszczone założenia, nie uwzględniające tego że: po pierwsze, to, co przywłaszcza Podcaster to często nie tylko informacje; po drugie, nie jest prawdą, iż prawo autorskie chroni jedynie konkretną formę wyrażenia np. słowem, ale nie dba już o to co jest owym słowem wyrażane. Ponadto, istotne jest, że ochrony prawnej Autor/ka, a także podmiot, który zainwestował środki w wydanie Reportażu, może poszukiwać poza prawno-autorskim modelem ochrony. Niniejszy punkt odnosi się wyłącznie do kwestii prawno-autorskich, pozostałym modelom ochrony poświęcone są kolejne fragmenty Opinii.

2. Zakres ochrony Reportażu jako utworu

Reportaż stanowi gatunek literacki a jego ochrona a gruncie pr.aut. jest oceniana wedle tych samych przesłanek, co wszystkich innych utworów. Istnienie praw wyłącznych, umożliwiających Autorce/owi zakazanie osobom trzecim korzystania z ich przedmiotu, jest uzależnione od stwierdzenia indywidualnego i twórczego charakteru Reportażu, który może być ustalony w jakiegokolwiek postaci. Przy dokonywaniu powyżej kwalifikacji nie ma znaczenia wartość, przeznaczenie i sposób wyrażenia utworu (art. 1 pr.aut).

Nie jest prawdą, że ochronie podlega wyłącznie forma zewnętrzna Reportażu, ograniczająca się do doboru słów czy budowy zdań¹. Równoległa ochrona elementów twórczości zawartych także w formie wewnętrznej utworu jest uznana zarówno przez

¹ M. Szaciński, *Reportaż w Prawie autorskim*, „Palestra” 41/5-6, s. 7.

orzecznictwo, jak i przez doktrynę². W przypadku Reportażu na chronioną prawami wyłącznymi formę wewnętrzną składają się układ materiału, ocena zebranych przez Autora/kę wypowiedzi, wybór przedstawianych faktów i ich porządkowanie, narzucenie struktury logicznej i narracyjnej oraz poczynione przez Autora/kę dopowiadanie. Nie jest zatem uzasadnione twierdzenie, że Podcaster, wykorzystujący wymienione wyżej elementy w ramach rozpowszechnianego Podcastu, bazuje jedynie na tym, co pozostaje poza ochroną autorko-prawną. To, z czego czerpie nie stanowi abstrakcyjnego pomysłu i nie ogranicza się do powtórzenia przytoczonych przez Autorka/kę informacji czy faktów. Jak podkreśla się zresztą w odniesieniu do literatury faktu, „samo wierne odtworzenie faktów nie wystarczy, aby uczynić z nich całość.”³ Na przywłaszczenie elementów twórczych, nadających opowiedanej historii indywidualny charakter, wskazują także komentarze odbiorców, zamieszczane pod niektórymi z Podcastów, z których wynika, że słuchacze doceniają, przede wszystkim, sposób opowiedzenia historii i podejścia do tematu. Świadczą one o tym, że odbiorców Podcastów przyciągają nie fakty, bo te są im często znane, ale sposób ich przedstawienia oraz ich interpretacja. Dla Autorów/ek Reportaży, wykazanie, iż Podcaster korzystał z ich utworu nie stanowi problemu. Są oni świadomi, opracowanie których elementów historii stanowiło wyzwanie pod względem twórczym, wymagające niejednokrotnie sięgnięcia do wcześniej nieznanymi, nieudostępnianymi powszechnie materiałów, celem uzyskania inspiracji lub utwierdzenia w przekonaniu, że czynione dopowiedzenia i prowadzona narracja są osadzone w realiach danej sprawy.

Specyfika pracy Autorów jest także omawiana w literaturze przedmiotu. Przedstawiane w niej analizy i opinie są istotne w kontekście ewentualnego sporu sądowego. Nie można bowiem wykluczyć, iż sąd zechce wspomóc swój wywód ich treścią lub powoła biegłego o tożsamym zakresie wyspecjalizowania. Ustalając zakres ochrony autorsko-prawnej Reportażu należy przyjąć, iż „istnieje wiele różnych sposobów opowiadania tej samej historii czy też sposobów ujmowania zastanych widoków na fotografii. Naiwnością byłoby sądzić, że twórcy reportaży nie dopowiadają (nie „zaokrąglają”) historii i nie dobierają odpowiednio jej elementów – posługując się jednocześnie własną, niepowtarzalną stylistyką⁴”, przy czym wspomnianą w cytowanym fragmencie, napisanym nie w języku prawnym lub prawniczym, „stylistykę” należy rozumieć jako nadanie indywidualnego charakteru.

Powyżej opisana forma wewnętrzna Reportażu podlega ochronie niezależnie od formy zewnętrznej, wyrażonej słowem. Oznacza to, że korzystanie z niej bez zgody Autora/ki, nawet przy zmianie użytych słów czy modyfikacji składni zdania, stanowi naruszenie autorskich praw osobistych i majątkowych uprawnionego. Bezprawności działania nie wyłącza podawanie przez niektórych Podcasterów źródła, co nierzadko sprowadza się do zamieszczenia wzmianki o opublikowanym Reportażu w otoczeniu innych informacji czy linków. Często nawet takie działania nie są podejmowane, ze względu na ograniczenia platform umożliwiających rozpowszechnianie Podcastów.

² Zob. M. Szaciński, *Reportaż...*, s. 7; E. Laskowska-Litak [w:] *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych* [w:] *Ustawy autorskie. Komentarze. Tom 1*, red. R. Markiewicz, Warszawa 2021, kom. do art. 1, teza 67; Wyrok SN z 10.5.1976 r., IV CR 127/76; Wyrok SN z 4.3.2022 r., V CKN 750/00.

³ M. Gołaszewska, *Zarys estetyki*, Warszawa PWN, s. 135.

⁴ P. Milczarczyk, *Reportaż: sztuka codzienności, codzienność sztuki*, „Kultura i wartości” 2019/27, s. 185.

Kwalifikowanie przez Podcasterów swojej działalności jako opracowań Reportaży, jeśli nie uzyskali zgody Autora/ki na rozpowszechnianie materiału, nie wpływa na bezprawność działania. Po pierwsze, korzystanie i rozporządzanie prawami do opracowania wymaga zezwolenia autora oryginału (art. 2 pr.aut.). Po drugie, uwzględniając specyfikę Podcastów, opracowanie mogłoby dotyczyć wyłącznie literackiej warstwy Reportaży a w odniesieniu do chronionej wewnętrznej formy Reportaży należy uznać, że jest ona wykorzystywana przez Podcasterów wprost, bez dokonywania zmian, ewentualnie z pominięciem fragmentów. W większości przypadków, Podcasty nie stanowią utworu zależnego, ale formę rozpowszechnienia elementów twórczych Reportaży.

Działania podejmowane przez niektórych Podcasterów, polegające na odczytywaniu fragmentów Reportaży, innych niż teksty pochodzące z akt sądowych, w celu nie mieszczącym się w prawie cytatu (art. 29 pr.aut.) i bez prawidłowego oznaczenia Autora/ki oraz źródła, stanowią naruszenie zarówno autorskich praw osobistych jak i majątkowych. Należy powtórzyć, że bezprawności działania nie wyłącza zamieszczenie wzmianki o opublikowanym Reportaży w ramach opisu Podcastu. Podkreślamy jednocześnie, że dozwolony użytek (nawet gdyby uznać, że mamy z nim do czynienia w danym przypadku, co - jak wcześniej wspomniano - w analizowanych stanach faktycznych nie jest uprawnione), w tym cytat, nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy (art. 34 pr.aut.). Zakazane jest zatem posługiwanie się cudzą twórczością w celu ograniczenia nakładów własnej pracy twórczej lub korzystanie z Reportaży w sposób eliminujący u odbiorcy potrzebę zapoznania się z Reportażem po raz kolejny, tym razem w formie tekstu literackiego.

Za nieuzasadnioną należy uznać kwalifikację działań Podcasterów jako ograniczających się do skorzystania z niechronionego przez prawo autorskie pomysłu. Prawdą jest, że nie są objęte ochroną odkrycia i idee (art. 1 ust. 2¹ pr.aut.). Nie jest natomiast prawdą, że w typowym przypadku wykorzystywania Reportaży przez Podcastera dochodzi jedynie do skorzystania z abstrakcyjnego pomysłu, któremu uprzednio nie nadano sposobu wyrażenia. Taka sytuacja miałaby miejsce, gdyby Podcaster ograniczył się do powielenia samego tematu Reportaży. Gdyby samodzielnie dokonał rekonstrukcji zdarzeń, twórczo budując na ich podstawie własną opowieść, można by uznać, że doszło jedynie do skorzystania z niechronionej idei. O braku jej ochrony przesądza ogólnikowość, której stopień musi być tak duży, że uniemożliwia odtworzenie w oparciu o samą ideę jakiegokolwiek dzieła⁵. Typowe działania Podcasterów wykraczają poza tę granicę, skoro zarówno odbiorcy, którzy wcześniej przeczytali utwór Autorów, jak i oczywiście sami Autorzy, są w stanie rozpoznać Reportaż, rozpowszechniany w formie Podcastu. W doktrynie podkreśla się, że ochronie jako utwór podlega plan i sposób przedstawienia zagadnienia w dziele naukowym i że nie należy utożsamiać ich z ideą⁶. Tym bardziej na ochronę zasługuje Reportaż, który w porównaniu z dziełem naukowym, stwarza więcej sposobności na kształtowanie wskazanych elementów w sposób indywidualny i twórczy.

⁵ Zob. K. Grzybczyk, *Etapy projektowania utworu architektonicznego* [w:] *Ikony popkultury a prawo własności intelektualnej. Jak znani i sławni chronią swoje prawa*, Warszawa 2018, Rozdz. V, pkt 4.

⁶ K. Grzybczyk, *Zagadnienie ochrony idei w prawie autorskim*, „Państwo i Prawo” 1997/4, s. 26.

3. Zasady zgodnego z prawem korzystania z Reportaży przez Podcasterów

Jeżeli Podcaster ma zamiar przedstawić przebieg wydarzeń w sposób, który został wykreowany przez Autora/kę, winien ustalić z uprawnionym do korzystania i rozporządzania autorskimi prawami majątkowymi, warunki, w tym finansowe, korzystania z Reportaży. Uprawnionym może być Autor/ka lub inny podmiot, na przykład wydawnictwo. Ustalenie sposobu i warunków finansowych korzystania z Reportaży, nie zwalnia Podcastera z obowiązku szanowania autorskich praw osobistych Autora/ki oraz dóbr osobistych, chronionych przepisami k.c. (Zob. pkt II Opinii). Wymagane jest oznaczenie Autora/ki Reportaży w sposób tożsamy z ujawnionym na egzemplarzach Reportaży lub w związku z jego rozpowszechnianiem w inny sposób a także podanie tytułu Reportaży, roku wydania i nazwy wydawnictwa. Jeśli platforma wykorzystywana do rozpowszechniania Podcastu nie umożliwia stosownego oznaczenia, należy podać informację jako element audycji, co najmniej dwa razy, najlepiej podczas jej rozpoczęcia i zakończenia.

4. Roszczenia przysługujące Autorowi/ce w przypadku naruszenia praw autorskich

W przypadku naruszenia autorskich praw osobistych, Autorzy mogą żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie. Jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać twórcy odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub - na żądanie twórcy - zobowiązać sprawcę, aby uiszczył odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny (art. 78 ust. 1 pr.aut).

Autor może żądać, by z treści oświadczenia wynikał sposób i zakres naruszenia praw autorskich a także przeprosiny. Najbardziej optymalną formą złożenia oświadczenia będzie opublikowanie go na portalach, służących do rozpowszechniania Podcastów.

Uwzględniając typowe okoliczności działania Podcasterów i aktywność Autorów, informujących o przysługujących im roszczeniach w związku z naruszeniem, będzie ono kwalifikowane jako zawinione. Będzie to podstawa do przyznania przez sąd zadośćuczynienia na rzecz Autora/ki, co jest niezależne od przysługujących roszczeń odszkodowawczych.

W przypadku naruszenia autorskich praw majątkowych, Autorzy mogą żądać od osoby, która naruszyła te prawa: 1) zaniechania naruszenia; 2) usunięcia skutków naruszenia; 3) naprawienia wyrządzonej szkody; 4) wydania uzyskanych korzyści (art. 79 ust. 1 pr.aut.). Zwracamy uwagę, iż naprawienie szkody może nastąpić poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu, czyli gdyby Podcaster, zgodnie z obowiązującym prawem, zawarł z uprawnionym stosowną umowę o korzystanie z Reportaży. Roszczenie o wydanie uzyskanych korzyści obejmie to, co Podcaster zarobił w związku z rozpowszechnianiem Podcastu. W celu ustalenia wysokości tych oraz innych kwot, niezbędnych do obliczenia wysokości odszkodowania na zasadach ogólnych, Autorzy mogą skorzystać z roszczenia informacyjnego (art. 479¹³ ustawy z 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego Dz.U.2021.1805 t.j. z dnia 2021.10.04, dalej: „k.p.c.”). Sąd może przy tym nakazać udzielenie informacji innemu podmiotowi, niż pozwany,

w typowych okolicznościach może to być np. portal umożliwiający udostępnianie treści i monetyzowanie ich (art. 479¹⁴ k.p.c.).

Uwzględniając długotrwałość postępowania sądowego i stosunkowo niewielkiej dolegliwości dla naruszcyciela do momentu wydania przez sąd wyroku korzystnego dla Autora/ki, poza roszczeniami wynikającymi z przepisów pr.aut., **Autor/ka mogą wszcząć postępowania opisane w regulaminach korzystania z usług świadczonych przez takie portale jako Patronite⁷ czy Spotify⁸**. Jeśli na skutek realizacji roszczeń przysługujących Autorowi/ce, portal postanowiłby wytoczyć powództwo przeciwko Podcasterowi, przykładowo w celu uzyskania regresu, to w przypadku Podcasterów prowadzących działalność gospodarczą, prawem właściwym może nie być prawo polskie a spór może być rozstrzygany poza granicami Polski⁹.

II. Ochrona dóbr osobistych Autora/ki na podstawie Kodeksu cywilnego

1. Wprowadzenie

Jeśli okoliczności sprawy wykluczałyby zakwalifikowanie działań Podcastera jako naruszenie praw autorskich, ale wciąż skutkowałyby bezprawnym przywłaszczeniem sobie efektów cudzej pracy, Autorzy mogą skorzystać z ochrony przewidzianej w przepisach k.c. Zgodnie z art. 23 k.c., dobra osobiste człowieka, jak w szczególności twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. **Oznacza to, że z tego modelu ochrony Autorzy mogą korzystać równolegle do ochrony na podstawie przepisów pr.aut. lub alternatywnie¹⁰, jeśli te pierwsze nie znajdują zastosowania.**

Przepisy k.c., w przeciwieństwie do pr.aut., nie definiują co podlega ochronie. Objasnienia przedmiotu ochrony należy poszukiwać w orzecznictwie sądowym oraz w opracowaniach doktryny. Te ostatnie są zresztą często przytaczane przez sądy w treści uzasadnienia rozstrzygnięcia. Można zatem przyjąć, że ochronie na podstawie art. 23 k.c. podlegają „indywidualne wartości świata uczuć, stanu życia psychicznego określonej osoby ze względu na jej twórczość naukową i artystyczną (...). Wskazuje się, że substratem takiego dobra jest twórcze przeżycie intelektualne autora, możliwe do alienacji i odtworzenia.”¹¹.

Co najważniejsze w kontekście opiniowanych praktyk, Autorom przysługuje „prawo do ochrony przed nieuprawnionym wykorzystywaniem elementów procesu twórczego i dorobku twórcy oraz przed przywłaszczeniem ich.”¹².

⁷ §3 ust. 7 *Regulaminu Serwisu Patronite*, wersja aktualna w dniu sporządzania Opinii.

⁸ *Polityka ochrony praw autorskich Spotify*, wersja aktualna w dniu sporządzania Opinii.

⁹ Pkt 6.1 *Regulaminu usługi Spotify*, wersja aktualna w dniu sporządzania Opinii.

¹⁰ Wyr. SN z 5.1.2001 r., V CKN 499/00, LEX nr 53112.

¹¹ Wyr. SA w Warszawie z 14.5.2007 r., I ACa 668/06 oraz wyr. SA w Warszawie z 13.3.2014 r., I ACa 1202/13, w którym sądy powołają się na: S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957 oraz J. Barta, R. Markiewicz, *Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej* [w:] *Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym. Zagadnienia wybrane*, red. J.S. Piątowski, Ossolineum 1986.

¹² Wyr. SA w Białymstoku z 31.7.2012 r., I ACa 303/12, LEX nr 1220403.

2. Zakres ochrony dóbr osobistych Autora/ki w oparciu o przepisy k.c.

Istota pracy Autora/ki, poza zredagowaniem tekstu, sprowadza się do przeprowadzenia szeregu czynności, umożliwiających ustalenie przebiegu opisywanych wydarzeń czy odtworzenie motywacji i charakterystyki zaangażowanych postaci. Autor/ka bada dokumenty, przeprowadza wywiady. **Okoliczności te mogą być potwierdzone na potrzebę ewentualnego postępowania sądowego, ponieważ dostęp do części kluczowych źródeł jest warunkowany uzyskaniem zgody stosownego organu oraz ewidencjonowany. Można zatem ustalić kto korzystał z określonych dokumentów, w jakiej dacie i w jaki sposób uzasadnił konieczność zapoznania się materiałami.**

Tworzenie Reportaży wymaga od Autorów podporządkowania temu celowi swoich innych zobowiązań zawodowych. Angażuje pod względem czasowym. Często wynagrodzenie umówione z wydawcą jest nieproporcjonalnie niskie w porównaniu do poczynionych wysiłków. Autor czerpie zwykle motywację do działania z pobudek natury osobistej i ambicjonalnej. Angażuje się emocjonalnie w przedstawianą sprawę, co nierzadko znajduje kontynuację także po publikacji Reportaży.

W środowisku naukowym istnieje praktyka informowania o osobach biorących udział w badaniach i odkryciach. Nie jest to jedynie kurtuazja, ale realizacja praw osobistych wynikających z art. 23 k.c.¹³ Dokładnie w ten sam sposób powinni czynić Podcasterzy, wykorzystujący Reportaże.

W orzecznictwie sądowym potwierdzono, że w ramach dóbr osobistych na ochronę „zasługuje węzeł emocjonalny, łączący twórcę z jego dorobkiem. Przejęcie od innego twórcy określonej poetyki twórczości - dla innych od powszechnych celów płaszczyzn kultury - może prowadzić do ochrony twórczości tego artysty.”¹⁴. Autorzy, podejmując decyzję o opublikowaniu Reportaży, kierują się m.in. możliwością pełnej prezentacji efektów swojej pracy. W przypadku działalności Podcasterów dochodzi do wybiórczej selekcji oraz do ingerencji w sposób odbioru Reportaży. Sposób komunikowania ustaleń Autorów w formie książki, stwarza zupełnie inne warunki zapoznawania się z Reportażem, niż wygłoszenie go przez osobę o określonym tembrze głosu, nierzadko popełniającej błędy językowe czy przeinaczającej nazwy istotnych miejscowości.

W literaturze podnosi się, że „kryterium świadczącym o naruszeniu opisywanej sfery interesów osobistych powinno być uniemożliwienie „samorealizacji osoby ludzkiej” lub dyskomfort psychiczny (zburzenie stanu spokoju życia psychicznego) oceniany w sposób obiektywny z punktu widzenia panujących w danym środowisku zapatrywań moralnych lub obyczajowych.”¹⁵. **Przywłaszczanie przez Podcasterów efektów cudzych wysiłków poprzez sugerowanie odbiorcom, iż to Podcaster opracował sprawę, a tym samym utajenie imienia i nazwiska osoby zaangażowanej emocjonalnie i twórczo w przeprowadzone śledztwo,**

¹³ J. Barta, R. Markiewicz [w:] M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiakalski, K. Felchner, E. Traple, J. Barta, R. Markiewicz, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2011, kom. do art. 9, teza 6.

¹⁴ Wyr. SA w Krakowie z 5.3.2004 r., I ACa 35/04, OSA 2004/10/33.

¹⁵ G. Tylec, *Dobra osobiste prawa cywilnego jako niezależna od prawa autorskiego podstawa ochrony interesów twórczych*, „Monitor Prawniczy” 2012/10, s. 526.

należy uznać za krzywdzące. Świadczyć mogą o tym wybrane komentarze odbiorców, kładące nacisk na znakomite przygotowanie podcastu, podejście do szczegółów czy ciekawy i oryginalny sposób ujęcia tematu.

Na wysoki stopień pokrzywdzenia wpływają zasięgi materiałów rozpowszechnianych przez Podcasterów, docierających do grona nie raz kilkanaście czy kilkadziesiąt razy większego, niż opublikowany Reportaż. Szczególnie naganne są przesłanki, którymi kierują się Podcasterzy a są nimi najczęściej monetyzacja treści i wzrost popularności prowadzonych kanałów i swojej osoby.

3. Roszczenia przysługujące w przypadku naruszenia dóbr osobistych

Autorzy, których dobra osobiste zostały naruszone przez Podcastera, mogą zażądać (art. 24 §1 k.c.) zaniechania tego naruszenia oraz aby Podcaster dopełnił czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożył oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Autorzy mogą również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Dodatkowo, jeśli w związku z naruszeniem doszło do powstania szkody, Autor/ka może dochodzić jej naprawienia. Są to roszczenia przysługujące obok tych, realizowanych w związku z naruszeniem praw autorskich Autora/ki lub samodzielnie, jeśli w danym przypadku nie będzie można mówić o naruszeniu praw autorskich.

Co istotne, to Podcaster będzie musiał wykazać podczas procesu, że jego zachowanie nie było bezprawne i że istnieje okoliczność zezwalająca na opisane praktyki. Nie bez znaczenia pozostaje wyrażany wielokrotnie sprzeciw Autorów wobec przedmiotowych działań.

Również w takich okolicznościach, Autor/ka mogą wszcząć postępowania opisane w regulaminach korzystania z usług świadczonych przez takie portale jako Patronite czy Spotify.

III. Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji

1. Uwagi wstępne

Warunkiem zastosowania u.z.n.k. jest (co do zasady) przymiot przedsiębiorcy zarówno po stronie sprawcy deliktu nieuczciwej konkurencji jak i po stronie poszkodowanego tym deliktem. W typowym przypadku ta przesłanka będzie spełniona po stronie Wydawcy i - jak wyżej wspomniano – po stronie Podcasterów, rzadziej w przypadku Autorów. Na marginesie warto zauważyć, że z mocy obowiązujących przepisów przedsiębiorcą jest ten, kto prowadzi działalność gospodarczą, która z kolei jest zorganizowaną działalnością zarobkową, wykonywaną we własnym imieniu i w sposób ciągły i **nie ma tutaj znaczenia, czy działalność ta została sformalizowana np. poprzez wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej oraz czy dany podmiot uiszcza typowe dla danej działalności gospodarczej daniny publicznoprawne (podatki, składki ZUS). Poszkodowany czynem nieuczciwej konkurencji Wydawca czy Autor/ka (o ile sam prowadzi działalność gospodarczą) może więc dowodzić w toku postępowania wszczętego na podstawie przepisów u.z.n.k., że przeciwnik procesowy faktycznie (mimo braku dopełnienia**

odpowiednich formalności i braku uiszczania adekwatnych danin) prowadzi działalność gospodarczą, a więc jest przedsiębiorcą, czyli że – w konsekwencji – w danym przypadku mają zastosowanie przepisy u.z.n.k.

Należy uznać, że Podcaster prowadzi działalność konkurencyjną zarówno w stosunku do Wydawcy jak i Autora/ki w takim ujęciu, iż wszyscy dostarczają towarów lub usług stanowiących rozrywkę o tożsamej tematyce. Odmienne pole eksploatacji w rozumieniu prawa autorskiego, nie może stać na przeszkodzie uznaniu, iż towar lub usługa jest kierowana do pokrywającego się grona odbiorców. Przede wszystkim jednak, warto podkreślić, że aktualnie w orzecznictwie i w literaturze wyrażany jest pogląd, że warunkiem popełnienia deliktu z u.z.n.k. nie jest istnienie między przedsiębiorstwami stosunku konkurencji¹⁶. Na przykład w orzeczeniu z 17 czerwca 2004 r.¹⁷ SN stwierdził, że: „przedsiębiorca może dopuścić się czynu nieuczciwej konkurencji również wtedy, gdy działa w innej dziedzinie niż konkurent. Oznacza to, że nawet jeśli nie ma między przedsiębiorcami dosłownie rozumianej konkurencyjności, to posługiwanie się przez jednego z nich podobnym znakiem towarowym czy też podobnym oznaczeniem firmy może się wiązać z nieuczciwym wykorzystywaniem renomy drugiego przedsiębiorcy”. Wystarczająca jest możliwość wpływania przez jednego przedsiębiorcę na pozycję rynkową drugiego¹⁸.

Odpowiedzialność na podstawie u.z.n.k. wchodzi w grę zarówno w sytuacji, gdy wykorzystane przez naruszciciela elementy będą miały cechy twórczości, jak i w sytuacji, gdy w konkretnym przypadku orzekający w sprawie sąd odmówi Autorowi/ce ochrony autorskoprawnej lub gdy w ogóle na tę podstawę Autor/ka nie będzie się powoływał.

W pierwszym z wymienionych wyżej przypadków będziemy mieli do czynienia z tzw. ochroną kumulatywną. O ochronie kumulatywnej można mówić wtedy, gdy dany stan faktyczny oceniany może być przez przyzmat norm różnych ustaw a oceny te mogą wskazywać na konieczność przyznania nieco odmiennej ochrony¹⁹. I tak w orzeczeniu z 6 lutego 1929 r. SN stanął na stanowisku, że bezprawne używanie cudzego znaku towarowego (co należy donosić także do innych przedmiotów praw własności intelektualnej, w tym do utworów – dopisek I. B-S, K.J.) może jednocześnie stanowić naruszenie prawa o znakach towarowych jak i nieuczciwą konkurencję, dopuszczając tym samym kumulatywne stosowanie u.z.n.k.²⁰. Taki sam pogląd został wyrażony przez SN w orzeczeniu z 12 marca 1935 r.²¹, a przez SA w Białymstoku w wyroku z 11 marca 1999 r.²² Także E. Nowińska i M. du Vall stoją na stanowisku, że nie ma formalnych przeszkód, aby uprawniony z praw wyłącznych własności

¹⁶ B. Gadek, *Generalna klauzula odpowiedzialności za czyn nieuczciwej konkurencji (art. 3 u.z.n.k.)*, Kraków 2003, s. 106-126.

¹⁷ V CK 550/03, M. Praw. 2004, nr 14, poz. 631.

¹⁸ tak A. Walaszek-Pyziół, W. Pyziół, *Czyn nieuczciwej konkurencji (analiza pojęcia)*, PPH 1994, nr 10, s. 1 oraz SA w Warszawie w orzeczeniu z 3 kwietnia 2008 r., I ACa 221/08, LEX nr 516550.

¹⁹ E. Traple, *Stosunek czynu nieuczciwej konkurencji do praw własności intelektualnej*, PIPWI UJ, z. 77, s. 10.

²⁰ Rv 2277/28, OSP 1929, poz. 461.

²¹ C II 2697/34, WUP 1935, nr 6, poz. 481.

²² I Aca 430/99, OSA 1999, z. 11-12, poz. 59.

intelektualnej domagał się ochrony na podstawie u.z.n.k. zamiast p.w.p. (czy pr. aut. – dopisek I. B-S, K.J.) lub jako podstawę swoich roszczeń wskazywał oba te akty prawne²³.

Z uwagi na niepewność rozstrzygnięć sądowych, zasadne wydaje się jednocześnie formułowanie roszczeń na podstawie pr. aut. oraz art. 18 u.z.n.k. Jest bowiem prawdopodobne, że sąd nie stwierdzając naruszenia prawa bezwzględnego, uzna jednocześnie, iż miał miejsce delikt nieuczciwej konkurencji i w związku z tym uwzględni roszczenia wywodzone z przepisów u.z.n.k., w takiej sytuacji przyznając jednak na jej podstawie ochronę już nie kumulatywną a uzupełniającą. Ponadto, w typowym przypadku prawa autorskie majątkowe będą przysługiwały tylko jednemu podmiotowi: Autorowi/ce albo Wydawcy, więc jeden z nich będzie zmuszony skorzystać z ochrony deliktowej przewidzianej w u.z.n.k., chyba że Autor/ka udzielił/a Wydawcy licencji wyłącznej i jednocześnie nie wyłączono w umowie możliwości dochodzenia roszczeń przez licencjobiorcę wyłącznego (art. 67 ust. 4 pr. aut.).

Z ochroną uzupełniającą mamy bowiem do czynienia wtedy, gdy konkretny stan faktyczny nie daje podstaw do wystąpienia z roszczeniami przewidzianymi w jednej z ustaw konstytuującej prawa wyłączne własności intelektualnej (w analizowanym przypadku pr. aut.), natomiast zachodzą jednocześnie przesłanki do zastosowania przepisów innej ustawy²⁴. Argumentem przesądzającym o możliwości zapewnienia ochrony uzupełniającej, jest niezależność obu systemów ochrony oraz fakt, że ochrona wynikająca z u.z.n.k. ma charakter deliktowy, a przede wszystkim jej inny cel. Ze względu na odmienne cele i przedmioty ochrony u.z.n.k. względem pozostałych ustaw z zakresu prawa własności intelektualnej rozstrzygnięcia podejmowane na gruncie tych ustaw mogą być odmienne²⁵. Celem u.z.n.k. nie jest tylko ochrona przedsiębiorców, ale - jak wprost wynika z jej art. 1 - ochrona wszystkich uczestników obrotu gospodarczego poprzez zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku jako całości, w tym także nieodzownego elementu gospodarki wolnorynkowej jakim jest konkurencja. Jednak mechanizm konkurencji stanowiący podstawę prawidłowego funkcjonowania gospodarki rynkowej tylko wtedy jest w stanie spełnić swoją rolę, gdy przedsiębiorcy kierują się w swoich działaniach przepisami prawa i dobrymi obyczajami²⁶. Oznacza to, że **działanie poza granicami przysługującego innemu przedsiębiorcy prawa wyłącznego z zakresu praw na dobrach niematerialnych, nie przesądza, że takie działanie jest dopuszczalne**²⁷. Niezbędne jest bowiem zawsze dokonanie jego oceny z punktu widzenia zasad uczciwej konkurencji oraz praw konsumentów do swobodnego podejmowania decyzji rynkowych. **Prawo o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji ma za zadanie nie ochronę osobistych i majątkowych interesów podmiotów, którym przysługują prawa bezwzględne, ale wyeliminowanie z życia gospodarczego nieuczciwych praktyk, które zakłócają działania handlowe i zagrażają uczciwej rynkowej rywalizacji ceną i jakością.** W uzasadnienie wspomnianego już wyroku

²³ E. Nowińska, M. du Vall, *Komentarz do ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, Warszawa 2008, s. 29, 122. Por. także E. Nowińska, M. du Vall, *Ochrona przed naśladownictwem produktów*, PIPWI UJ, z. 88, s. 212.

²⁴ E. Traple, *Stosunek czynu...*, s. 11.

²⁵ M. Kępiński, I. Wiszniewska [w:] J. Szwejca (red.), *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 422.

²⁶ T. Szancilo, *Czyn nieuczciwej konkurencji – przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych*, Głosa 2006, nr 1, s. 58 i n.

²⁷ U. Promińska, *Prawo do znaku towarowego a wolność konkurencji*, PiP 1998, z. 2, s. 46.

SN z 11 lipca 2002 czytamy, że u.z.n.k. „zmierza do prawidłowości zachowania się i działania podmiotów gospodarczych w warunkach wolnej konkurencji i dostępu do rynku na równych prawach”. Dlatego, jak zaznaczył SN w wyroku z 11 lipca 2002 r., w u.z.n.k. „chodzi o rozgraniczenie między działaniem uczciwym i zgodnym z prawem a wykraczającym poza ustanowione reguły; nie zaś o ochronę konkretnego osiągnięcia”, a zatem „zmierza ona do zapewnienia prawidłowości zachowania się i działania podmiotów gospodarczych w warunkach wolnej konkurencji i dostępu do rynku na równych prawach”. Wniosek taki wynika również z uzasadnienia wyroku SA w Łodzi z 6 marca 1997 r., w którym sąd rozważał relację ochrony wynikającej z prawa znaków towarowych oraz z u.z.n.k., przy czym konkluzje Sądu są adekwatne także w odniesieniu do innych praw wyłącznych własności intelektualnej, w tym do praw autorskich. W uzasadnieniu czytamy: „ocena stosunków prawnych konkretnego stanu faktycznego, a zwłaszcza w odniesieniu do roszczeń przysługujących pokrzywdzonemu dokonana w oparciu o przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji nie jest identyczna z oceną dokonaną na podstawie ustawy o znakach towarowych (...). W tej sytuacji pokrzywdzonemu przedsiębiorcy należy udzielić ochrony cywilnoprawnej przeciw aktom nieuczciwej konkurencji przewidzianej w przepisach ustawy o jej zwalczaniu, **która sięga dalej** (podkreślenie I.B.-S. K.J.) aniżeli zakazy przewidziane w ustawie o ochronie znaków towarowych”.

Ze wskazanych wcześniej celów u.z.n.k. jasno wynika, że działania opisane we wstępnej części opinii, podlegają ocenie przez pryzmat jej przepisów, a więc – jak wyżej wskazano - z punktu widzenia zasad uczciwej konkurencji pomiędzy działającymi na rynku przedsiębiorcami, zagrożonymi działaniami konkurentów, którzy w celu zwiększania zysków nie przestrzegają ustalonych reguł uczciwej konkurencji, bez względu na to, jak ocenimy konkretną sytuację z punktu widzenia ochrony autorskoprawnej. Należy wobec tego sięgnąć do art. 3 ust. 1 u.z.n.k.,

Naszym zdaniem możliwe jest poszukiwanie ochrony przed analizowanym zjawiskiem właśnie w art. 3 ust.1 u.z.n.k., który to przepis określa uniwersalną postać czynu nieuczciwej konkurencji (klauzula generalna). Polski ustawodawca posłużył się klauzulą generalną, aby objąć zakresem zastosowania ustawy wszystkie niepożądane działania przedsiębiorców²⁸, a więc działania sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami i zagrażające lub naruszające interes innego przedsiębiorcy (rozumiany jako określony, korzystnie z punktu widzenia przedsiębiorcy ukształtowany stan bądź stan, który dopiero w przyszłości może stać się dla niego źródłem korzyści²⁹) lub klienta. Klauzula generalna zawiera uniwersalny zakaz nieuczciwej konkurencji³⁰.

²⁸ Por. uzasadnienie projektu u.z.n.k. W przedmiocie zastosowania w polskim prawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji klauzuli generalnej por. J. Preussner-Zamorska, *Problematyka klauzuli generalnych na gruncie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Klauzula dobrych obyczajów w art. 16, KPP 1998, z. 4 i Problematyka klauzuli generalnych na gruncie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, KPP 1997, z. 1.*

²⁹ Wyroku SN z 23 lutego 1995 r. III CZP 12/95, OSP 1996, z. 3, poz. 55.

³⁰ J. Szwaja, K. Jasińska [w:] J. Szwaja (red.), *Ustawa o zwalczaniu...*, Warszawa 2019, kom. do art. 3, Nb 16. Por. także wyrok SA w Poznaniu z 24 maja 2007 r., I ACa 179/07, LEX nr 37069 i uzasadnienie projektu u.z.n.k.

2. Sprzeczność z prawem

Jedną z przesłanek uznania danego działania za delikt nieuczciwej konkurencji jest sprzeczność z prawem³¹. Jak słusznie podkreślił SA w Poznaniu w wyroku z 20 lutego 2008 r.³² czynem nieuczciwej konkurencji jest każde zachowanie przedsiębiorcy, które narusza nie tylko ujęte w rozdziale drugim u.z.n.k. przepisy prawa. Sprzeczne z prawem są m. in. czyny zagrożone sankcjami karnymi, dyscyplinarnymi czy niezgodne z nakazami zawartymi w prawie cywilnym³³. Działaniami sprzecznymi z prawem z pewnością są także przypadki naruszania praw wyłącznych z zakresu własności intelektualnej, w tym prawa autorskiego. Należy jednak pamiętać, że nie każde naruszenie prawa oznacza delikt nieuczciwej konkurencji, a jedynie takie, które daje naruszcycielowi przewagę konkurencyjną, zakłócając równowagę na rynku. Jak słusznie bowiem podniesiono w literaturze „Uznanie przez ustawodawcę działań konkurencyjnych sprzecznych z prawem jako czynu nieuczciwej konkurencji jest wyrazem słusznej idei, iż **przedsiębiorca nie powinien z naruszania przez siebie porządku prawnego czerpać korzyści w postaci przewagi nad konkurentami działającymi zgodnie z prawem** (podkreślenie I.B.-S., K.J.)”³⁴.

Nie może budzić wątpliwości, że naruszanie praw autorskich przez Podcasterów podejmujących działania opisane na wstępie Opinii skutkuje osiągnięciem korzyści w postaci przewagi nad konkurentem, który zainwestował środki finansowe m. in. na wynagrodzenie Autora/ki czy reklamę i promocję, a w relacji Autor/ka-Podcaster, który poświęcił dodatkowo ogromną ilość czasu na stworzenie utworu (kosztem innej aktywności). Nakład czasu, a także nakład organizacyjny po stronie Autora/ki, którego oszczędza sobie Podcaster, jest szczególnie istotny w przypadku utworów stanowiących reportaże, których tworzenie wiąże się z koniecznością zdobycia niezbędnych informacji, co z kolei wiąże się z koniecznością poniesienia określonych wydatków. Nie wymaga szerszego uzasadnienia stwierdzenie, że zdobywanie informacji do reportaży wymaga wielu starań, pokonywania przeszkód formalnych, uzyskiwania zezwoleń itp.

Podcaster nie czyniąc żadnego z tych nakładów (ani pieniędzy, ani czasu, ani nakładu organizacyjnego) uzyskuje gotowy produkt i czerpie z niego wszelkiego rodzaju korzyści (i te materialne i niematerialne, w postaci choćby rozpoznawalności i miejsca na rynku), a dzięki poczynionym „oszczędnościom” może swoje produkty udostępniać po niższej cenie niż Wydawca, a nawet za darmo. Z pewnością musi to prowadzić (i w praktyce – jak pokazują wyniki sprzedaży - prowadzi) do odebrania przynajmniej części klientów Wydawcom, ponieważ – szczególnie dzisiaj, w dobie kryzysu panującego w całej Europie - cena jest istotnym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji zakupowych. Jak wynika np. z przeprowadzonych w Polsce badań podczas poprzedniego kryzysu, głównym czynnikiem,

³¹ Zagadnienie to obszernie omawia G. Gadek, *Generalna klauzula odpowiedzialności za czyn nieuczciwej konkurencji (art. 3 u.z.n.k.)*, Kraków 2003, s. 145-156.

³² I ACa 93/08, *LEX* nr 446211.

³³ Szerzej na ten temat J. Szwejca, K. Jasińska [w:] J. Szwejca (red.), *Ustawa o zwalczaniu...*, Warszawa 2019, km. D art. 3, Nb 48 i nast.

³⁴ A. Walaszek – Pyziół, W. Pyziół, *Czyn nieuczciwej konkurencji (analiza pojęcia)*, PPH 1994, nr 10, s. 8.

którym Polacy kierują się podczas podejmowania decyzji zakupowych, jest cena produktu (i to niezależnie od kategorii, do której dany produkt należy)³⁵. **Przejęcie klienteli Wydawcy odbija się negatywnie nie tylko na jego sytuacji finansowej, ale także na sytuacji finansowej Autora/ki, którego wynagrodzenie często (przynajmniej w części) zależy od liczby sprzedanych (pobranych) książek.**

Powyższy efekt rynkowy jest szczególnie istotny ze względu na fakt, że – jak wyżej wspomniano – przesłanką uznania danego działania za czyn nieuczciwej konkurencji jest zagrożenie lub naruszenie interesu innego przedsiębiorcy. Przesłanka ta jest w analizowanej sytuacji spełniona.

3. Sprzeczność z dobrymi obyczajami

Za delikt nieuczciwej konkurencji uznane jest też działanie sprzeczne z dobrymi obyczajami, oczywiście przy spełnieniu pozostałych warunków określonych w art. 3 u.z.n.k. Przepis ten zawiera normę odsyłającą do systemu zasad i ocen pozaprawnych, które w tym przypadku stanowią dobre obyczaje, będące normami postępowania; przy czym pojęcie to oczywiście nie zostało zdefiniowane w u.z.n.k. ani w żadnej innej ustawie, która się nim posługuje. W praktyce oznacza to przerzucenie ocenę stanu faktycznego na sędziego rozstrzygającego spór³⁶, który dopiero stosując prawo w konkretnym przypadku wypełnia to pojęcie treścią³⁷. Współcześnie w doktrynie³⁸ i judykaturze³⁹ polskiej dominuje takie rozumienie tego pojęcia, które nazywane jest ekonomiczno – funkcjonalnym. Jego istotą jest uznanie, że „nie chodzi o ogólne pojęcie <<dobrych obyczajów>>, lecz o obyczaje <<kupieckie>>, a więc dotyczące obrotu gospodarczego i tylko o te, które są uczciwe”⁴⁰. Oznacza to więc odejście od tradycyjnego pojmowania dobrych obyczajów poprzez rezygnację z głównego kryterium, jakim były oceny o charakterze etycznym – moralnym, na rzecz ocen zorientowanych na zagwarantowanie prawidłowego, niezaburzonego funkcjonowania konkurencji jakością i ceną towarów i usług

³⁵ *Konsumentów portret własny*, Warszawa 2007, s. 12.

³⁶ Z. Fenichel, *Pojęcie „dobrych obyczajów” w prawie polskim*, *Głos Prawa* 1934, nr 1-3, s. 28. W przedmiocie problematyki klauzul generalnych por. m. in: L. Leszczyński, *Właściwości postępowania się klauzulami generalnymi w prawie prywatnym. Perspektywa zmiany trendu*, KPP 1995, z. 3; J. Preussner – Zamorska, *Problematyk funkcjonowania klauzul generalnych na tle ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, KPP 1997, z. 1 i *Problematyka klauzul generalnych na gruncie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Klauzula generalna dobrych obyczajów w art. 16*, KPP 1998, z. 4; M. Safjan, *Klauzule generalne w prawie cywilnym*, PiP 1990, z. 11; R. Stefanicki, *Dobre obyczaje w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, Pr. Sp. 1998, nr 4 i *Klauzula dobrych obyczajów jako kluczowa konstrukcja w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, Pr. Sp. 2000, nr 7-8 oraz *Dobre obyczaje w prawie polskim*, PPH 2002, nr 5; A. Tomaszek, *Dobre obyczaje w działalności gospodarczej*, *Paestra* 1997, z. 9-10; T. Zieliński, *Klauzule generalne w nowym porządku konstytucyjnym*, PiP 1997, nr 11-12.

³⁷ R. Stefanicki, *Klauzula dobrych obyczajów jako kluczowa ...* s. 56 i n.

³⁸ W. Kubala, *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 78; E. Nowińska, M. du Vall, *Komentarz...*, Warszawa 2010, kom. do art. 3, t. 11; J. Szwaja, K. Jasińska [w:] J. Szwaja (red.), *Ustawa o zwalczaniu...*, kom. do art. 3, Nb 97 i n.

³⁹ Por. m. in. wyrok SA w Łodzi z 31 lipca 1995 r., I ACr 308/95, OSA 1995, z. 7-8, poz. 52; SW w Warszawie SAMP z 27 marca 1996 r., XVII Amr 5/96, Wok. 1997, nr 6, s. 53.; wyrok SA w Lublinie z 30 września 1998 r., I Aca 281/98, Apel. - Lub. 1999, nr 1, s. 45; wyrok SN z 26 września 2002 r., III CKN 213/01, OSN 2003, nr 12, poz. 169; wyrok SN z 25 marca 1997 r., III CKN 11/97, OSP 1997, z. 12, poz. 229.

⁴⁰ J. Szwaja, K. Jasińska [w:] J. Szwaja (red.), *Ustawa o zwalczaniu...*, Warszawa 2019, kom. do art. 3, Nb 89 i 97.

oraz innymi pożądanymi przez klientów cechami⁴¹. Tak więc dokonując ocen działania przedsiębiorców przez pryzmat dobrych obyczajów w rozumieniu ekonomiczno-funkcjonalnym należy uwzględnić wszystkie okoliczności faktyczne danego przypadku, a przede wszystkim gospodarcze i prawne, wyważając interesy będących w konflikcie stron oraz interes publiczny i interes ogółu przedsiębiorców i klientów⁴². Niezbędne jest także podjęcie próby ustalenia, jakie skutki w przyszłości będzie miało uznanie danego zachowania za zgodne bądź sprzeczne z dobrymi obyczajami, a tym samym jakie konsekwencje będzie miało odpowiednio jego propagowanie bądź zwalczanie⁴³.

Co niezwykle istotne z punktu widzenia oceny analizowanego zjawiska pod kątem jego zgodności z dobrymi obyczajami, w literaturze zwrócono uwagę na to, że kryterium ekonomiczno – funkcjonalne nie eliminuje ocen etycznie – moralnych⁴⁴. Stanowisko to znajduje uzasadnienie m. in. w doktrynie etyki biznesu, w której postuluje się, aby w systemie celów i zasad określających funkcjonowanie firmy na rynku i w społeczeństwie w ogólności, uwzględniać także zasady o charakterze moralnym⁴⁵, gdyż naturalne dążenie przedsiębiorców do maksymalizacji zysków i ciągłego umacniania swojej pozycji na rynku nie może być postrzegane jako usprawiedliwienie łamania zasad moralnych⁴⁶.

Należy więc następnie rozważyć, do której grupy nienazwanych czynów nieuczciwej konkurencji, wyodrębnionych dotychczas w doktrynie oraz w judykaturze podczas stosowania u.z.n.k. z uwagi na ich sprzeczność z dobrymi obyczajami, można zakwalifikować działanie wskazane na wstępie Opinii.

Ze względu na zakres Opinii rozważyć należy możliwość uznania działania będącego przedmiotem Opinii za tzw. pasożytnictwo, czyli konkurencję pasożytniczą, uznawaną za nienazwany delikt nieuczciwej konkurencji z art. 3 ust. 1 u.z.n.k.

Pasożytnictwo, inaczej tzw. konkurencja pasożytnicza, jest definiowane jako „sięganie do cudzego miejsca rynkowego w celu wykorzystania go do budowy własnej pozycji”⁴⁷. Obrazowo pasożytnictwo w doktrynie niemieckiej określane jest jako *pflüge mit dem fremden Ochsen* (oranie cudzym wołem), a w anglosaskiej – mianem *free riding*. Wynika z tego, że **za godny ochrony uznaje się wkład organizacyjno – finansowy**, dokonywany przez uczciwych przedsiębiorców w celu zapewnienia sobie odpowiednio wysokiej pozycji na rynku⁴⁸. **Pasożytnictwo jest więc deliktem polegającym „na przejmowaniu klienteli w sposób w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i powodowaniu szkody polegającej na**

⁴¹ j.w., Nb 97.

⁴² j.w., Nb 99.

⁴³ j.w.

⁴⁴ j.w., Nb 100-101.

⁴⁵ S. Snihur, *Etyka biznesu. Zarys wybranych zagadnień*, Warszawa 2006, s. 66.

⁴⁶ j.w., s. 67.

⁴⁷ j.w., s. 22.

⁴⁸ M. Poźniak – Niedzielska, *Ewolucja...*, s. 13.

niemożliwości zrealizowania spodziewanych i usprawiedliwionych poczynionymi nakładami zysków⁴⁹.

Pasożytnictwo jest więc swego rodzaju „chodzeniem na skrót”, polegającym na nieuczciwym oszczędzaniu sobie własnego wysiłku gospodarczego, unikaniu kosztów związanych z wysiłkiem koncepcyjnym i nieangażowaniu kapitału na cele reklamowe⁵⁰. Dzięki temu nieuczciwy przedsiębiorca uzyskuje przewagę rynkową nad konkurentami⁵¹. Warte podkreślenia jest, że przedsiębiorca taki zyskuje przewagę nie tylko nad bezpośrednio pokrzywdzonym, ale także nad pozostałymi konkurentami. W przedmiocie istoty pasożytnictwa trafnie wypowiedział się SN także w wyroku z 27 lutego 2009 r.⁵², w którym stwierdził, że „zachowaniem sprzecznym z dobrym obyczajem w rozumieniu art. 3 u.z.n.k. jest - jak trafnie zarzucił skarżący - działanie o charakterze pasożytniczym. Polega ono na tym, że uczestnik tego samego rynku korzysta z gotowego efektu pracy swego konkurenta handlowego”.

Nie budzi wątpliwości, że takiego „chodzenia na skrót”, a więc deliktu konkurencji pasożytniczej dopuszczają się Podcasterzy podejmując działania opisane na wstępie Opinii. Nie uiszczając żadnej rekompensaty finansowej na rzecz Autorów i Wydawców i nie podejmując żadnego wysiłku w tym kierunku (bądź ewentualnie przy wysiłku jedynie symbolicznym) łamią normę, zgodnie z którą nikt nie powinien czerpać nieuzasadnionych korzyści z cudzej pracy⁵³, w celu zaoszczędzenia kosztów i wysiłków organizacyjnych. Jest to zaprzeczenie godnej uznania i akceptacji walki o klienta przez podnoszenie jakości swoich produktów i/lub obniżanie ich cen. Naruszanie dobrych obyczajów przez ten podmiot ma negatywny (wspomniany w poprzednim punkcie) wpływ nie tylko na sytuację Autora/ki czy Wydawcy (którzy nie są jedynymi pokrzywdzonymi), ale także na funkcjonowanie rynku książki i rynku podcastów, jako całości, powodują uprzywilejowanie podmiotu naruszającego dobre obyczaje względem jego wszystkich konkurentów. Zatem działania opisane na wstępie Opinii muszą skutkować zakłóceniem równowagi na rynku i to w znacznym stopniu, a właśnie ta okoliczność jest często uznawana za warunek popełnienia deliktu nieuczciwej konkurencji, w tym każdego deliktu nienazwanego konstruowanego na podstawie klauzuli generalnej⁵⁴. Niezwykle istotne jest (zważywszy na przewidywane próby kwestionowania ochrony autorskoprawnej efektów pracy twórców reportaży), że **o pasożytnictwie jako czynie naruszającym dobre obyczaje możemy mówić także wówczas (a w praktyce przede wszystkim) kiedy naruszytel czerpie korzyści z cudzych wysiłków niechronionych prawami wyłącznymi własności intelektualnej.**

⁴⁹ P. Podrecki, E. Traple, *Przejęcie lub naśladownictwo formy zewnętrznej cudzego produktu jako czyn nieuczciwej konkurencji*, ZNUJ PWiOWI 2001, z. 77, s. 61.

⁵⁰ M. Orliński, *Naśladownictwo znaku towarowego jako czyn nieuczciwej konkurencji*, PPH 2/2004, s. 58.

⁵¹ E. Nowińska, M. du Vall, *Komentarz...*, kom. do art. 3, t. 21.

⁵² V CSK 337/08, *LEX* nr 488738.

⁵³ por. wyroki SN: z 2.01.2007 r., V CSK 311/06 i z 23.10.2008 r., V CSK 109/08.

⁵⁴ M. Kępiński, *Problemy ogólne nowej ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, RPEiS 2004, nr 14, s. 5; E. Nowińska, M. du Vall, *Komentarz...*, Warszawa 2010, kom. do art., 3, t. 5, 7; J. Szwaia, K. Jasińska [w:] J. Szwaia (red.), *Ustawa o zwalczaniu...*, Warszawa 2019, kom. do art. 3, Nb 171; A. Walaszek – Pyziół, W. Pyziół, *Czyn nieuczciwej konkurencji (analiza pojęcia)*, PPH 1994, nr 10, s. 8; por. także orzeczenie SN z 2 lutego 2001 r., IV CKN 255/00, OSNC 2001, nr 9, poz. 137.

Na potwierdzenie powyższych słów należy odnieść, że w doktrynie wskazuje się właśnie na możliwość zastosowania art. 3 ust. 1 u.z.n.k. w odniesieniu do nieuczciwych działań podejmowanych na rynku mediów, polegających na „wykorzystywaniu udanego pomysłu innego nadawcy na audycję, rubrykę czy ogólnie – koncepcję programu bądź layout gazety. Takie pomysły lub koncepcje, choć często decydują o powodzeniu rynkowym przedsięwzięcia medialnego, nie korzystają z ochrony płynącej z praw autorskich, dlatego istnieje rynkowa potrzeba, aby wypracowane przez przedsiębiorcę osiągnięcia medialne (mierzone zwykle oglądalnością czy skalą czytelnictwa) były chronione właśnie przed pasożytniczym wykorzystaniem”⁵⁵ czy wypracowanej przez kogoś innego formuły gazety⁵⁶. Powyższe podejście znajduje wyraz także w orzecznictwie. Sąd Najwyższy w uchwale z 23 lutego 1995 r.⁵⁷ uznał iż możliwa jest na podstawie klauzuli generalnej ochrona przed naśladowaniem audycji radiowych.

Co równie istotne, dla stwierdzenia popełnienia deliktu nieuprawnionego korzystania z cudzej renomy (czy szerzej, deliktu konkurencji pasożytniczej) nie jest konieczne wykazanie istnienia okoliczności towarzyszących, takich jak szkoda czy możliwość wprowadzenia w błąd klientów⁵⁸.

4. Roszczenia przysługujące w przypadku popełnienia deliktu nieuczciwej konkurencji

W razie dokonania czynu nieuczciwej konkurencji Autor/ka i/lub Wydawca będzie mógł żądać (art. 18 ust. 1 u.z.n.k.):

- a) zaniechania niedozwolonych działań;
- b) usunięcia skutków niedozwolonych działań;
- c) złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie;
- d) naprawienia wyrządzonej szkody, na zasadach ogólnych;
- e) wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści, na zasadach ogólnych oraz
- f) zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny związany ze wspieraniem kultury polskiej lub ochroną dziedzictwa narodowego.

Roszczeń z lit. d) i f) powyżej można skutecznie dochodzić tylko, jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji był zawiniony. Jak jednak wyżej już wspomniano, w typowym stanie faktycznym związanym z przedmiotem Opinii zawinienie nie powinno podlegać dyskusji.

⁵⁵ E. Nowińska [w:] K. Szczepanowska-Kozłowska, E. Nowińska, *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz, wyd. II*, Warszawa 2022, kom. do art. 3, teza 21.

⁵⁶ j.w.

⁵⁷ III CZP 12/95, OSNC 1995/5, poz. 80.

⁵⁸ M. Poźniak – Niedzielska, *Ewolucja...*, s. 12; E. Nowińska, M. du Vall, *Komentarz...*, kom. do art. 3, teza 21.

IV. Podsumowanie

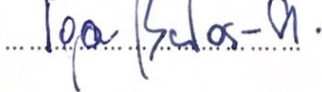
Obserwacja treści rozpowszechnionych w Internecie skłania do wniosku, że w przypadku rozpowszechniania typowego Podcastu, poruszającego tematykę uprzednio opisaną w Reportażu, jeśli nie uzyskano stosownego zezwolenia od uprawnionego, **dochodzi do naruszenia praw wyłącznych, dóbr osobistych lub popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji.**

Przyczyną takiej kwalifikacji jest ograniczenie wysiłków Podcastera do zapoznania się z wynikami śledztwa przeprowadzonego i opisanego przez Autora/kę w Reportażu. Podcasterzy cieszący się największą popularnością, nie angażują się w działalność wykraczającą poza zapoznanie się efektem cudzej pracy. Część z tych efektów jest chroniona prawem autorskim (1) a niektóre aspekty procesu twórczego oraz stosunku emocjonalnego Autorów do jego przebiegu i rezultatu chronią dobra osobiste prawa cywilnego (2). Pasożytowanie na wydatkach poczynionych przez inne podmioty jest sankcjonowane przez przepisy chroniące mechanizmy konkurencyjności przed niezgodnymi z prawem zakłóceniami (3).

W zależności od stanu faktycznego, uprawniony może podjąć decyzję czy będzie dochodzić roszczeń w oparciu o jedną, dwie czy wszystkie trzy podstawy. Podcaster powinien wziąć pod uwagę, iż mogą zostać wytoczone w stosunku do niego postępowania, prowadzone przez różne podmioty, najczęściej Autora/kę lub Wydawcę.

Podcasterzy powinni także pamiętać o pozasądowych skutkach bezprawnych działań, takich jak powiadomienie podmiotów nagradzających aktywność podmiotów zamieszczających materiały na popularnych platformach. Jak pokazuje dotychczasowa praktyka, może to prowadzić do zerwania przez osoby trzecie współpracy z Podcasterem, także i tej niezwiązanej bezpośrednio z rozpowszechnianiem Podcastów, przykładowo prowadzenia szkoleń, warsztatów czy innych działań komercyjnych.

dr Iga Balos-Stoczewska

radca prawny dr Katarzyna Jasińska

